

Η ΛΑΜΨΗ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Ὁρθόδοξη ἀνάγνωση μιᾶς παπικῆς ἐγκυκλίου*

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ὅπωςδήποτε, κάθε Ἐκκλησία, πέρα ἀπὸ τις κοινές της παραδόσεις μετὰ τις ἄλλες Ἐκκλησίες, ἔχει τὴ δική της παράδοση καὶ τὸ δικό της τρόπο νὰ συνδέει τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου μετὰ τὴν ἐφαρμογή τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ στὴν καθημερινὴ πρακτικὴ. Ἐχει ἐπίσης τρόπους μετὰ τοὺς ὁποίους διαμνηύει τὴν διδασκαλία της. Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἔχει βρεῖ ὡς πρόσφορο τρόπο τις ἐγκυκλίους εἴτε πρὸς τοὺς ἐπισκόπους εἴτε καὶ πρὸς τὸ σύνολο τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι φορές, ὅταν ἡ συμπεριφορὰ τῶν χριστιανῶν ἀφίσταται τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἡ Ἐκκλησία νὰ θέλει νὰ ἐπαναφέρει σὲ φῶς τις ἀλήθειες τοῦ Εὐαγγελίου ὥστε νὰ μὴ περιπίπτουν σὲ λήθη (ἀ-λήθεια). Ἡ ὑπόμνηση τῶν ἀληθειῶν εἶναι θεμελιώδες καθήκον τῶν ἐπισκόπων. Κάθε Ἐκκλησία κρίνει ἐκείνη πότε εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή γιὰ τὴν ὑπόμνηση αὐτή. Καὶ ἐνεργεῖ σύμφωνα μετὰ τὸν κατὰ τὴν παράδοσή της τρόπο νὰ ἀξιολογεῖ πρόσ-ωπα, πράξεις καὶ καταστάσεις.

Οἱ ἄλλες Ἐκκλησίες ὀφείλουν νὰ λάβουν ὑπόψη τους τὸ συγκεκριμένο τρόπο ποὺ συνήθως ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, γιὰ παράδειγμα, ἐκφράζεται καὶ νὰ μὴ ἀναμένουν ἓνα ὀρθόδοξο ἢ προτεσταντικὸ κείμενο ἀπ' αὐτήν. Ἀσφαλῶς καὶ θὰ παρουσιαστῆ δυσκολία ἂν καὶ ὅταν ἡ μία τοποθετεῖται διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἢ εἶναι ἐπιθετικὴ, καυτηριάζουσα ἀποκρίσεις τῶν ἄλλων. Ὅπωςδήποτε θὰ ἦταν καλὸ σὲ θέματα ἠθικῆς τάξεως, ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσουν ὀξύτητες, νὰ ὑπάρχουν προσυνηνοήσεις, ὥστε οἱ ἀντιθέσεις νὰ μειώνονται καὶ νὰ μὴ δίνουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι παρουσιαζόμαστε διάσπασμένοι, ἐνῶ ξεκινοῦμε ἀπὸ ἓνα κοινὸ Εὐαγγέλιο. Καὶ ἂν πρέπει νὰ γίνῃ αὐτὸ εἶναι διότι στόχος μας εἶναι ἡ κοινὴ μαρτυρία παρὰ τὴν δεδομένη διαίρεσή μας ὡς Ἐκκλησιῶν.

Μία διαίρεση ποὺ ὀφείλεται σὲ δογματικὲς διαφορὲς ὑφίσταται καὶ τις συνέπειες τοῦ στενοῦ

συνδέσμου δόγματος καὶ ἤθους. Τὸ ἤθος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπόρροια τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως. Εἶναι φυσικὸ νὰ διαφέρουν λοιπὸν οἱ Ἐκκλησίες καὶ σὲ θέματα ἠθικῆς. Ὅτι ὅμως μπορεῖ νὰ ἀποφευχθεῖ ἢ νὰ ἀποφεύγεται, ὡς ἀποφεύγεται. Ἐδῶ ὑπάρχουν ἀντιθέσεις καὶ μέσα στὶς ἴδιες τις Ἐκκλησίες.

Ἡ ἐγκύκλιος Veritatis Splendor (VS) ἐξεδόθη ἄλλωστε μετὰξὺ ἄλλων καὶ γιὰ νὰ ὑπάρξουν κατευθύνσεις γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἐσωτερικῶν διαφορῶν σὲ θέματα ἠθικῆς, ἰδιαίτερα σὲ θέματα οἰκογενειακῆς καὶ σεξουαλικῆς ἠθικῆς. Διαφωνίες ποὺ ἐκφράζονται ἀπὸ ρωμαιοκαθολικοὺς θεολόγους ὡς πρὸς τις ἐπίσημες θέσεις τῆς Ἐκκλησίας, διατυπώνονται καὶ ἀπὸ θεολόγους ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν. Σ' αὐτοὺς δὲν ἀναφέρεται ἡ ἐγκύκλιος (VS). Ἡ ἐγκύκλιος φαίνεται νὰ παρουσιάζεται γιὰ ἐσωτερικὴ κατανάλωση, καίτοι τὸ μήνυμά της εἶναι παγκόσμιο.

Ὅπωςδήποτε, φροντίζοντας ἡ ἐγκύκλιος νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἠθικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων στὸν φυσικὸ νόμο, στὴ συνείδηση, στὴ σχέση ἐλευθερίας καὶ νόμου, συνειδήσεως καὶ ἀληθείας, ἀναφερόμενη στὰ θανάσιμα καὶ συγγνωστά ἁμαρτήματα, τὴν ἀποστασιοποίησέ της ἀπὸ μία προτεραιότητα ἐκλογῆς (choix fondamental) ἐναντι συγκεκριμένων συμπεριφορῶν (comportements) ἐπαναφέρει τὴν ἐννοια τοῦ «ἐσωτερικοῦ κακοῦ» (mal intrinsèque), ἐναντι τοῦ ὁποίου τοποθετοῦνται διαφορικὰ οἱ ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ ἡ ἐγκύκλιος ὁμιλεῖ γιὰ ἠθικοὺς κανόνες παγκόσμιους καὶ ἀμετάβλητους.

Ὅφειλουμε νὰ τονίσουμε, ὅτι μία πάγια καὶ καθιερωμένη γοτροπία ἐπὶ ἠθικῶν θεμάτων δὲν ἀλλάζει ἢ δὲν μπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη. Οἱ ἐννοίες τοῦ φυσικοῦ νόμου, τῆς συνειδήσεως, φαίνεται ὅτι μποροῦν νὰ ἀγγίζουν εὐρύτερες κοινωνίες ἢ ἀνθρώπινες ομάδες ποὺ στεροῦνται τῆς ἀποκαλύψεως καὶ μποροῦν κατὰ

συνέπεια να προσεγγίσουν τα ηθικά θέματα με τη λογική τους διάνοια και με διανοητικούς συλλογισμούς. Νά γιατί η Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία φροντίζει να διατηρεί τέτοιου τύπου επιχειρήματα στο σκεπτικό της και στη νοοτροπία της. Μια τέτοια συλλογιστική στη συνέχεια ισχυροποιείται με έκκληση στην 'Αποκάλυψη και με την προβολή του χριστοκεντρικού χαρακτήρα της ηθικής συμπεριφοράς.

Έδώ, είναι χρήσιμο να σημειωθεί, ότι η Έκκλησία γενικά έχει μία αντίληψη και ταυτόχρονα είναι βαθιά πεπεισμένη περί του όρθου, του αληθούς, σε δογματικά και ηθικά ζητήματα. Τα επιχειρήματα μπορούν να διαφέρουν ή να αλλάζουν από εποχή σε εποχή, χωρίς ή αλλαγή να επιφέρει συνήθως μείωση ή αλλοιώσεις στη διδασκαλία ή να θεωρείται ως υπαναχώρηση έναντι προηγούμενων θέσεων. Στη συνέχεια, πέραν των επιχειρημάτων επιστρατεύονται κίνητρα, ελατήρια, στηρίγματα που θα βοηθήσουν στην υιοθέτηση μιάς συμπεριφοράς και προτείνονται πηγές για την αντίληψη των δυνάμεων εκείνων που θα τονώσουν τις αποφάσεις και την εφαρμογή τους.

Έτσι, στην παρούσα ἐγκύκλιο είναι εμφανής η τακτική αυτή, που συνδυάζει μία λογικοκρατική προβολή επιχειρημάτων τόσο στη θεμελίωση της ηθικής συμπεριφοράς όσο και στην αντίκρουση των επιχειρημάτων των αντιφρονούντων ηθικών θεολόγων. Στη συνέχεια προβλέπεται μία οικοδομητικού τύπου ενίσχυση της ηθικής συμπεριφοράς με χριστοκεντρική αναφορά, με αναφορά στο μαρτύριο, με αναφορά στις συνέπειες της ηθικής για την ανανέωση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και για τις ανάγκες του νέου ευαγγελισμού.

Η όλη ἐγκύκλιος είναι μία προβολή βασικών χριστιανικών αληθειών και ακούονται ευχάριστα μηνύματα του Ευαγγελίου σε μία εποχή μάλιστα όπου επικρατεί παραίτηση από το ευαγγελικό ιδεώδες. Είναι μία ευκαιρία ἐμβαθύνσεως στα βιβλικά κείμενα και ἀφορμή προσεγγίσεως με απόψεις μάλιστα μεγάλων Πατέρων της Έκκλησίας κοινής ἀποδοχής, όπως των ι. Αυγουστίνου, Γρηγορίου Νύσσης, Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας, 'Αμβροσίου Μεδιολάνων, 'Ανδρέου Κρήτης κ.ά.

Παρ' όλα αυτά, μέσα σε μία συνολικού τύπου σφαιρική αντιμετώπιση, όπου τα ζητήματα φαίνονται σά να έχουν λυθεί άπαξ δια παντός, δεν αφήνονται περιθώρια για άλλου τύπου προσέγγιση. Ένώ οι ποιμαντικές παρεμβάσεις, οι οικοδομητικού τύπου παραινήσεις αφήνουν περιθώρια ἐλπίδας, εντούτοις διαφαίνεται μιὰ άκαμπτη λογική, ό-

που τελικά χάνεται το ποιμαντικό. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει τις αποφάσεις της Έκκλησίας να τις χαρακτηρίζει μία ἐνδοτικότητα ούτε και μία άμετρη αυστηρότητα. Ο Νόμος δεν έρχεται σε αντίθεση με το Ευαγγέλιο, με τη Χάρη, αλλά πραγματοποιείται μέσα στο πνεύμα του Ευαγγελίου, της Χάριτος, όπως και ο Νους δεν δρα αυτόνομα αλλά πλαισιώνεται και ενεργεί εν καρδία.

Η αλήθεια του Ευαγγελίου σαρκώνεται στον κάθε άνθρωπο σύμφωνα με τα χαρίσματα και τα таланτα που έλαβε ο καθένας μας. Η Έκκλησία με το «ἐκτάκτο όπλο της σωτηρίας», όπως χαρακτηρίζει την Οικονομία, ενεργεί κατ' οίκονομίαν φιλόανθρωπα για να διευθετήσει και να κάνει να συμπέσουν τυχόν αντιθέσεις. Αυτές τις περιπτώσεις δεν τις αφήνει να λυθούν αυτόνομα από τους πιστούς, αλλά με τη διάκριση του πνευματικού πατέρα και ἐξομολόγου, ο οποίος χειρίζεται την Ποιμαντική όχι μόνον ως τέχνη του ἐφικτού και του ανέφικτου αλλά και του ἀπίθανου, του παράδοξου και του ἀπροσδόκητου. Βασική ἀρχή παραμένει ότι το Σάββατον ἐγένετο δια τον άνθρωπον και όχι ο άνθρωπος δια το Σάββατον. Μπορεί ο άνθρωπος να είναι πεπτωκός και πίπτων, αλλά είναι και ἀνιστάμενος. Μπορεί να είναι ζών ἐλλογον (rationnel), αλλά και εϋλογον (raisonable), κυρίως δὲ θεούμενον, κατ' εικόνα Θεου και συνεπώς καθ' ομοίωσιν, για να Του μοιάσει.

Οι τελευταίες γραμμές που προηγήθηκαν δείχνουν και έναν ορθόδοξο δρόμο σε θέματα ηθικής και ένα πατερικό τρόπο ηθικής σκέψεως. Στόχος αυτού του σημειώματος δεν ήταν να διαγράψει πλήρως αυτόν τον τρόπο, αλλά περισσότερο να διατυπώσει κάποιες γενικές σκέψεις ενός ορθόδοξου που έγιναν κατά την ἀνάγνωση της ἐγκυκλίου του Πάπα 'Ιωάννου - Παύλου Β' *Veritatis Splendor*, που ρίχνει φώς, φώς Χριστού, σε κρίσιμα σημεία της ηθικής της οικογένειας και των φύλων. Φροντίδα μας ήταν να «ἀληθεύουμε εν ἀγάπη».

* Εισήγηση από ορθόδοξο σκοπιάς ἐπὶ της παπικής ἐγκυκλίου «*Η λάμψη της αλήθειας*», σε σύσκεψη της Μικτής 'Ομάδος 'Εργασίας μεταξύ Παγκοσμίου Συμβουλίου των Έκκλησιών και Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας ἐπὶ θεμάτων ηθικής ύψης, της οποίας μετείχε ο γράφων (Ταντούρ, 'Ιερουσαλήμ, 31 'Οκτωβρίου - 4 Νοεμβρίου 1994). Δημοσιεύτηκε στο περ. «*The ecumenical review*», τ. 48, ἀρ. 2, 'Απριλίου 1996, σ. 155-157: *Veritatis Splendor, An Orthodox Reaction*. Η ἐγκύκλιος ἐκδόθηκε από την Libreria Editrice Vaticana το 1993 σε πολλές γλώσσες. Στα ἑλληνικά, σε μετάφραση 'Ελένης Παυλίδου, κυκλοφορήθηκε από το Γραφείον Καλού Τύπου, ως *Διδαχή* ἀρ. 9, 'Αθήνα χ.χ., 184 σ.